

УДК 378.14:371.132

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Аліна Ігнат'єва

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Анотація. Стаття присвячена виокремленню психолого-педагогічних аспектів формування професійної компетентності студентів, до яких відносяться: володіння рідною та іноземними мовами, застосування навичок мовлення та норми відповідної мовної культури; інтерактивне використання іноземної мови, символіки, текстів; застосування технологій інтерактивної взаємодії; аналіз та оцінка досягнень національної та світової культури, духовний аспект сучасної української країни; застосування методів самовиховання, орієнтованих на систему національних цінностей; застосування моделі демократичної поведінки та певної стратегії; культура педагогічного спілкування, позитивні емоції до діяльності; педагогічна уява, розширення кругозору; професійна орієнтація та самовизначення особистості; наявність пізнавальної зацікавленості. Визначено основні блоки моделі конкурентоздатного фахівця, зазначено, що за допомогою певних засобів і прийомів педагогічний колектив прагне виховати особистість, пристосовану до змін ринку праці, політичних та економічних змін у державі, особистість здатну адаптуватися в такому складному сучасному світі. Указано, що одним із шляхів оновлення змісту освіти є переорієнтація педагогічної діяльності зі знаннєвої парадигми на діяльнису.

Ключові слова: компетентність, студенти, формування, процес, навчання, особистість.

Алина Игнатъева

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ
В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ**

Аннотация. Статья посвящена выделению психолого-педагогических аспектов формирования профессиональной компетентности студентов. Определены основные блоки модели конкурентоспособного специалиста, указано, что с помощью определенных средств и приемов педагогический коллектив стремится воспитать личность, адаптированную к изменениям рынка труда, политических и экономических изменений в государстве.

Ключевые слова: *компетентность, студенты, формирование, процесс, обучение, личность.*

Alina Ignatieva

**PSYCHOLOGIC-PEDAGOGICAL ASPECTS FORMATION OF
PROFESSIONAL COMPETENCE STUDENTS IN THE LEARNING PROCESS**

Abstract. Article is devoted to allocation of psychology and pedagogical aspects of forming of professional competence of students. Main units of model of the competitive specialist are determined, it is specified that by definition of certain means and methods, pedagogical collective aims to raise the personality adapted for changes of labour market, political and economic changes in the country, the personality capable to adapt in such difficult modern world.

It is specified that one of ways of updating of content of education is reorientation of pedagogical activity from a paradigm of knowledge to activity. Among psychology and pedagogical aspects of forming of professional competence of students it is possible to highlight: native and foreign languages skills, applying skills of the speech and norm of the corresponding language culture; interactive use of a foreign language, symbolics, texts; use of

technologies of interaction; analysis and assessment of achievements of national and world culture, spiritual aspect of the modern Ukrainian country; application of the methods of self-education oriented to system of national values; application of model of democratic behavior and certain strategy; culture of pedagogical communication, positive emotions to activities; pedagogical imagination, expansions of an worldview; professional orientation and self-determination of the personality; availability of informative interest.

Due to the growing competition of educational services, the importance of professional competence of the teacher increases, therefore a task of each educational institution is not simply to provide a certain set of knowledge to the student, but to create respect for the chosen profession, to develop necessary knowledge, skills, to develop the creative potential of future specialist.

Keywords: *the competence, students, formation, process, training, personality.*

Постановка проблеми. Розвиток освіти, пов'язаний з модернізацією процесу професійної підготовки фахівців забезпечує: цілісне, системне оновлення, приведення у відповідність до тих змін, які здійснюються у політичному, культурному, соціальному, правовому просторі нашої держави. Нині перед державою поставлені важливіші завдання щодо вирішення наукових питань професійної компетентності студентів, здатних своєчасно реагувати на новітні вимоги часу, приймати адекватні рішення та отримувати позитивні результати. Одним із шляхів оновлення змісту освіти є переорієнтація педагогічної діяльності зі знаннєвої парадигми на діяльнісну. Орієнтуючись на пріоритетність професійної компетентності ця модель містить розвиток особистості педагога, його концептуального «Я», розуміння соціокультурної й освітньої ситуації, усвідомленні себе як особистості в першу чергу, а пізніше – як професіонала. Сучасний вищий навчальний заклад повинен розвивати в

собі професійну компетентність, яка забезпечує рух людини до намічених досягнень. Можна зазначити, що професійна компетентність виконує важливу соціальну місію, є своєрідним інструментарієм, що допомагає будувати взаємини з навколишнім світом та суспільством у цілому.

Аналіз актуальних досліджень. У наш час багато вчених намагається поєднати компетентнісну модель навчання із традиційною (підходи В. А. Болотова, В. В. Серікова), переглянути стандарти професійної освіти із позицій компетентнісної моделі фахівця (Ю. Г. Татур). Необхідність включення компетентнісного підходу в систему освіти, визначається зміною освітньої парадигми, як сукупності цінностей, засобів, яка є характерною для членів конкретного суспільства (Т. Кун).

Мета статті полягає в розкритті поняття «професійної компетентності» та визначенні психолого-педагогічних аспектів формування професійної компетентності студентів.

Методи дослідження: аналіз психолого-педагогічної літератури, ретроспекція, узагальнення.

Виклад основного матеріалу. *Компетентність* – спеціальним шляхом організовані набори знань, умінь, навичок і ставлень, які набуваються в процесі навчання, що дають змогу визначати і розв’язувати проблеми незалежно від ситуації, контексту проблеми, характерної для певної сфери діяльності [1, с. 2].

Компетентнісний підхід – це спрямованість педагогічного процесу на формування ключових і предметних компетентностей особистості.

Компетентнісний підхід в освіті має такі складові:

1. Головна ідея – успіху сприяє досвід самостійного розв’язування проблем.
2. Розв’язування будь-якої проблеми є змістом освітньої діяльності.
3. Рівень освіченості тим вищий, чим ширшою є сфера діяльності, у якій проявляється здатність діяти самостійно.

До психолого-педагогічних аспектів формування професійної компетентності студентів можна виокремити:

1. Володіння рідною та іноземними мовами, застосовувати навички мовлення та норми відповідної мовної культури.
2. Інтерактивне використання іноземної мови, символіки, тексти.
3. Застосування технологій інтерактивної взаємодії.
4. Аналіз та оцінка досягнень національної та світової культури, духовний аспект сучасної української країни.
5. Застосування методів самовиховання, орієнтованих на систему національних цінностей.
6. Застосування моделі демократичної поведінки та певної стратегії.
7. Культура педагогічного спілкування, позитивні емоції до діяльності.
8. Педагогічна уява, розширення кругозору.
9. Професійна орієнтація та самовизначення особистості.
10. Наявність пізнавальної зацікавленості [3, с. 19].

Принципові особливості компетентнісного підходу свідчать про те, що необхідно змінювати педагогічну діяльність, орієнтуючи її на створення організаційних умов для вироблення навичок діяти у будь-яких ситуаціях, застосовуючи знання.

Адже, слід зазначити, що робота над собою – це внутрішня організація всього життя. Прагнення успіху втілює потреби людини (студента) в самореалізації. Самореалізація, у свою чергу, передбачає розкриття потенціалу особистості як людини освіченої, культурної, творчої.

Однією з умов успішної самоосвіти є знання її критеріїв, що конкретизують аспекти ефективності та параметри оцінювання, проведення самодіагностики:

- педагогічний (освітні програми та технології, рівень навченості);
- соціально-педагогічний (характер взаємин між учасниками

навчально-виховного процесу);

- соціальний (рейтинг педагога).

Досягнення висот професійної компетентності потребує максимальних особистих зусиль, величезної працездатності, та найголовніше – безмежного бажання студенту стати педагогом-майстром.

Тож, до основних ціннісних складових професійної компетентності студентів можна визначити стратегію: компетентності, конкурентоздатності, креативності, ерудиції, культури особистості.

Ознаками професійної компетентності майбутнього педагога є: способи діяльності й поведінки; цінності й ціннісні орієнтації; знання, досвід завдання проблем; традиції та норми; уміння та навички [5, с. 60].

Конкурентоздатність полягає в оптимальному сполученні професіоналізму й універсалізму, успіху у професійній сфері, здатності до саморозвитку та стресостійкості.

Креативність один із показників творчої інтелектуальної здатності студента з визначеними властивостями:

- швидкість (кількість ідей, що виникають упродовж часу);
- оригінальність (здатність висувати ідеї, що відрізняються від загальноприйнятих);
- сприйнятливість (чутливість до незвичайних суперечностей, деталей);
- метафоричність (схильність використовувати засоби для вираження своїх думок).

Ерудиція – обізнаність, глибокі всебічні знання, інформованість.

Візуальна привабливість – першорядна складова особистості. Привабливою є та людина, яка обізнана на етикеті, дружелюбна, упевнена у собі, має почуття гумору.

До основних ознак професійної компетентності відносяться: відкритість інноваціям; гнучкість; емоційна стійкість; єдність думок,

узагальнень, залежностей; контактність; комунікабельність; креативність; висока професійна підготовка; відповідальність [2, с. 12].

Компетентнісні завдання мають не лише навчальну, але й життєву цінність тоді, коли вони ґрунтуються на актуальному матеріалі, містять опис цікавої ситуації, пояснення потреби виконання й виходять за межі предметного матеріалу.

За твердженням І. Беха, керівництво формуванням професійної компетентності тільки тоді може дати позитивний результат, коли воно впливатиме на особистість не прямо, а через розгортання внутрішньої активності, через організацію її внутрішніх мотиваційних сил, що визначають поведінку. Конкретні механізми професійного розвитку є індивідуально-своєрідними і відповідають вихідним індивідуальним особливостям.

Тому, незалежно від видів прийомів або інтерактивних технологій, слід дотримуватися таких правил:

1. Ставити студента в ситуації, які вимагають виявлення розбіжностей, відмінностей між наявними фактами, знаннями.

2. Запроваджувати інтерактивні методики навчально-пізнавальної діяльності.

3. Навчити мислити креативно, визначати причинно-наслідкові зв'язки.

4. Використовувати схеми, алгоритми, плани.

За допомогою певних засобів і прийомів педагогічний колектив прагне виховати особистість, пристосовану до змін ринку праці, політичних та економічних змін у державі, особистість здатну адаптуватися в такому складному сучасному світі.

Перший засіб – це *професійна орієнтація студентів*, створення для них ситуації свідомого вибору майбутньої професії з урахуванням реальних потреб економіки у фахівцях певного профілю та рівня підготовки.

Під час приймальної кампанії велику допомогу у виборі майбутньої професії надає інформація розміщена на сайті ВНЗ в мережі Інтернет, окрім загальних правил прийому.

Велике значення для професійної орієнтації студентів є здобуття *другої базової вищої освіти та отримання професій* – це максимально розширює можливість майбутнього працевлаштування.

Треба надавати екскурсії, а також використовувати можливості Інтернету, показувати відео з життя та практики студентів старших курсів.

Найважливій засіб – *це професійно-практична підготовка студентів*, яка реалізується під час виконання практичних робіт, зошитів на друкованій основі, проходження педагогічних практик.

Підвищенню рівня пізнавальної самостійності, високому ступеню наочності й безперервному самоконтролю засвоєння знань та умінь, формуванню необхідних професійних компетенцій сприяє застосування в навчальному процесі *інформаційних технологій*.

Велике значення для формування професійних та комунікативних компетенцій студентів має застосування *інтерактивних технологій*, проведення ділових ігор, тренінгів, проблемно-розвиваючого навчання.

Адже для того, щоб активізувати навчальну діяльність у ході викладання лекційного матеріалу, необхідно моделювання різноманітних виробничих ситуацій.

Основний метод, який використовують викладачі під час викладання лекційного матеріалу – *це метод бесіди пояснення*, тобто відбувається постійне спілкування зі студентами, обмін інформацією та досвідом, *тренінг* – призначений дати або поновити знання та навички і перевірити ставлення до проблеми. Під час здійснення контролю і систематизації знань отриманих студентами.

Вагомою технологією в педагогічній практиці вважається *технологія співробітництва*. Яскравим прикладом реалізації цієї технології у виші

є робота студентського парламенту. Студенти стають не лише учасниками, а також партнерами навчально-виховного процесу, беруть активну участь у всіх напрямках діяльності навчального закладу, набуваючи неоціненного досвіду соціальної роботи.

Наступний засіб – це *розвиток творчих здібностей студентів*. Для того, щоб майбутні спеціалісти могли успішно адаптуватися до нових умов життя, гармонійно та безконфліктно взаємодіяти у конкретному середовищі, необхідно, щоб відбувався розвиток здібностей, якостей та умінь відбувався в освітньому просторі ВНЗ систематично і планомірно шляхом їх залучення до науково-дослідної роботи та участі в науково-практичних і науково-теоретичних конференціях, починаючи з перших курсів.

Під час підготовки виступів студенти готують різноманітний ілюстративний матеріал, фото- та відеоматеріали, їх виступ завжди мають табличний та графічний супровід.

Студентський вік – це головний період для розвитку основних соціо-генних і професійних компетенцій людини, а саме:

- формування професійних, світоглядних і громадських якостей майбутнього фахівця;
- розвиток професійних здібностей як передумови подальшої самостійної професійної творчості;
- ставлення інтелекту та рис характеру;
- формування соціальних цінностей у зв'язку з професіоналізацією.

Педагогічне керівництво слід здійснювати в таких напрямках:

- постійне вивчення індивідуальних особливостей студентів, поширення кращого досвіду їхньої роботи над собою;
- роз'яснення студентам сучасних вимог до особистості фахівця вищої кваліфікації;
- значення професійного самовдосконалення та визначення конкретних завдань із самоосвіти і самовиховання;

- ознайомлення студентів із ефективними прийомами роботи над собою;
- формування позитивної громадської думки, стимулювання процесу самовиховання;
- контроль і допомога студентам у роботі над самовдосконаленням;
- залучення студентів до різноманітних видів діяльності, які сприяють інтенсифікації процесу самовиховання;
- створення необхідних умов для систематичної цілеспрямованої роботи студентів над собою.

Вимоги до сучасного фахівця повинні відповідати потребам сьогодення. Вони передбачають: високий професіоналізм в обраній сфері; інноваційний характер мислення і готовність до змін; навички управлінської діяльності; особисту творчу спрямованість; готовність забезпечувати умови не лише для свого творчого потенціалу; системне мислення, яке передбачає психологічну готовність; здатність та навички системного підходу до проблемних ситуацій; готовність брати на себе відповідальність; комунікативність, діловитість, здатність до міжособистісного і управлінського спілкування; володіння однією із найпоширеніших іноземних мов; знання комп'ютерної техніки [4, с. 3-4].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Сьогодні у зв'язку із зростаючою конкуренцією освітніх послуг, загострення демографічної ситуації в країні підвищується значущість професійної компетентності педагога. Отже, завданням кожного навчального закладу є не просто надати студентам певний набір знань, а сформувати у них повагу до обраної професії, вироблення необхідних знань, умінь і навичок, розвиток творчого потенціалу майбутнього фахівця.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Байлова Н. М., Євдокименко Л. А. Використання компетентісно

- зорієнтованих завдань / Н. М. Байлова, Л. А. Євдокименко // Початкове навчання та виховання. – 2016. – № 12. – С. 2-4.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та сучасні перспективи / під. заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
  3. Родригіна І. В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання / І. В. Родригіна. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 96 с.
  4. Сигида С. В. Професійно-компетентнісний напрям педагога початкової ланки освіти / С. В. Сигида // Початкове навчання та виховання. – 2016. – № 16. – С. 2-5.
  5. Хуторский А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. Хуторский // Народное образование. – 2003. – № 3. – С. 60-62.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ігнат'єва Аліна Ігорівна – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри початкової, дошкільної і професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Коло наукових інтересів: загальна педагогіка, історія педагогіки, дидактика.